

Јелена Ђ. Весковић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет (докторанд)

ЕТИЧКО ПРЕИСПИТИВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА ЦАРА АСЕ

Предмет овог рада ће се односити на анализу приповетке из средњовековне преводне књижевности *Цар Аса*, у којој је основни мотив испаштање греха. Грех настаје услед царевих мизогиних тенденција према стиховима из светих књига, које је написала жена, и избацивања истих. Скрнављењем светих књига, цар Аса ће подлећи последицама таквог греха и померањем временске димензије у алтернативној стварности (сна) изгубиће своју титулу и наћи се на ђубришту одевен само у платнену ризу. Кроз мотиве глади, жеђи, наготе, и сталног осуђивања од стране људи на које наилази, долази до самоиспитивања идентитета цара Асе и неизвесности стварности у којој се налази. Истражни дискурс у овом делу се огледа у дискурзивним елементима испитивања иследничког карактера, доказа, представљања чињеница у оквиру исказа сведока, казних елемената и спознаје кривике.

Кључне речи: Цар, стид, казна, Бог, идентитет, грех, истражни дискурс

1.

Средњовековни преписи са карактеристичним мотивима и личностима, који су најчешће преузети из *Библије*, неретко су били пригодни текстови који су могли послужити као пример недозвољеног, неприхваћеног понашања које није у складу са хришћанском религијом. У приповеци *Цар Аса* поставља се модел старозаветне личности једног цара који је ‘побожан’ и ‘пророкољубив’, и поступа у складу са својом круном и хришћанском религијом, у толикој мери да смрћу (огњем) кажњава и своју мајку која је кривотворила. Битно је нагласити и претке јудејског цара Асе који се у приповеци одмах на почетку истичу не само као опште место, већ и као потврда његовог племенитог порекла и високог рода: Давид, Соломон, Ровоам, Авија, Аса. Претпоставка његовог греха је и истицање чињенице да цар Аса ‘као Самсон’ не цени женску мудрост, претпостављајући да је главни узрок томе мајчинска фигура. Мизогине тенденције наводе цара Асу да из светих књига нареди да се избаце три реда, које је написала жена: „Да се не хвали мудар мудрошћу својом, и да се не хвали богатством својим и да се не хвали силан силом својом“ (Јовановић 2000: 401). Међутим, могућно је да цар

1 jeca.veska@gmail.com

Аса проналази у овим редовима и самог себе, јер се поступком избацивања приказује и његова гордост, која произилази из његовог поседовања моћи, доказујући тиме своју супериорност великог цара. Овим иступањем он проузрокује даљи ток своје судбине. Притом дискурс приповетке постаје оличен како самоистрагом цара Асе који покушава да утврди шта се десило са његовим животом, тако и истрагом и суђењем од стране ликова, читалаца и свевидећег Бога. Цар Аса „у јерес упаде и пророчке речи“ (Јовановић 2000: 401), и самим тим „сав Израил“ не одобравајући његов чин постаје жртва и главни сведок. Према Лакану, постоји само један разлог за пропаст духа: плиткост истине која се изриче (Лакан 1983: 53), а цар Аса мизогиним размишљањем истиче своју ‘плиткост духа’ која је изазвана унутрашњим конфликтом између цара и човека у себи.

Гигантски сукоб између духа и нагона, започет једном у прадавној и за рационалне човекове појмове потпуно затамњеној еонској прошлости човечанства, наставио је да се одиграва на видљивој и све боље препознатој равни људске цивилизације, не доносећи никакво право разрешење, остављајући човека несрећног и у сукобу.[...] Истинско разрешење овог прасукоба може да буде остварено само на невидљивој равни духа, и само је дух у стању – и то за појединачног човека, не и за читаво човечанство – да овај сукоб осветли и можда реши (Јеротић 2003: 6).

2.

Према Фукоу, наћи одговарајућу казну за неко кривично дело значи наћи такву његову неповољну последицу да идеја о њој учини идеју о делу потпуно непривлачном (Фуко 1997: 119). Цар Аса је кажњен маргинализовањем његове личности и његовог бића тако што га Бог поставља изван града, на ђубриште, без царске одеће, у платненој ризи, на три дана и три ноћи: „И нанесе Господ на цара Асу за три реда три дана промене:“ (Јовановић 2000: 401) Средњовековна етика текстова као што је приповетка *Цар Аса*, има за циљ спречавање истих или сличних поступака, јер на крају оваквих текстова долази до спознаје која раздваја добро од злог, а с друге стране, у смислу времена саме приповетке, кажњавање цара Асе од стране Бога, сем поменутог обухвата и преваспитавање заједнице и потоњих царева. На самом почетку приповетке, читаоцу је тачно дефинисана кривица цара Асе, њен узрок и последица у виду казне, као и то ко је главни судија. Међутим, кривица није позната окривљеном, као ни то да је кажњен, нити ко је његов иследник.

Истрага као спознајно средство прожета је перспективом сумње у постојећи свет другог, али и перспективом ‘већ сазнатог’, унапред схваћеног (интуитивна претпоставка или интерпретација тачнија од самих чињеница) и самим тим симулираном позицијом ‘свезнања’ (Бошковић 2004: 19).

У неизвесности сопственог постојања од тренутка када се пронађе на ђубришту, почиње истрага цара Асе о сопственом идентитету. Уједно ће истрага представљати и казну, јер ће током три дана цар Аса трпети телесна мучења, понижавања, и изгубиће свој идентитет цара, јер ће ђубриште постати његова реалност, као да стварност у којој је био цар није ни постојала. У тексту приповетке налази се део у којем се информисе читалац о појединостима почетка казне, које личе на документарни материјал, али значајан моменат је што се овај део текста меша са почетком истражног дискурса цара Асе којим именује алтернативну стварност – сном:

И би да цар легне у царске постеље у шести час ноћу када је обичај да јереји до свитања сврше службе црквене, јер беше и празник слављена скиније. И беше труд царев велик око припрема за жртве и храњења убогих странаца и око спаљивања. Цар Аса, пак, нађе се у шести час ноћу вргнут ван града на ђубришту, ништа немајући на себи осим платнене ризе до колена. И видеви себе тако рече: 'Шта је ово? Није ли сан?' (Јовановић 2000: 401)

Према Бошковићу, истрага је правно-полицијска дисциплина али и метод утврђивања при чему се прикупљају докази, откривају виновници криминалних радњи и реконструишу почињени деликти при чему се проверавају чињенице (Бошковић 2004: 15). У приповеци се истрага успоставља у измештеној стварности, у подручје сна, при чему се успоставља аналогија контекста редова које цар избацује са које му се у фиктивној стварности догађају. Чињенице су да се царева самохвала истиче у претераности истицања мудрости, богатства и силе што се утврђује питањима ликова из приповетке и приказује у контрастним сликама у којима он бива ислеђиван, понижаван, мучен глађу, жеђу и рањавањем, губећи и свест о томе да је икада био цар. Према Бошковићу истражни метод не оставља могућност за слободу говора и мишљења (Бошковић 2004: 19). Цар Аса не успева да се одбрани. „Уколико је у центру истраге расветљавање или реконструкција *скандала*, утолико је у центру скандала човек. Учинити јавним човеков живот, обелоданити га, друштвено је легитимно тек тамо где он постаје кривично дело“ (Бошковић 2004: 23). Цар Аса греша као цар, због тога је неопходно истрагом га детронизовати и судити му као човеку. Према Јеротићу, улогу предсказивача, опомињача и наредбодавца слика је у сновима *Старој завети* испуњавала на најбољи начин (Јеротић 2003: 241) Сан као алтернативна стварност продира у поље несвесног. Казна заправо продира у душу цара Асе. Његов морални пад се огледа у симболици ђубришта ван града, маргинализованог простора које се одликује смрадом и прљавштином, и у непотпуној нагости која се у средњовековној поетици повезује са нагошћу и осећајем стида Адама и Еве услед првобитног греха. „[...] Голотиња је и знак сиромаштва, те духовне и моралне немоћи. Стога се човек појављује го пред Богом суцем“ (Шевалије, Гербран 1987: 168). Према Јеротићу, чије се мишљење надовезује на мишљење средњове-

ковног теолога Бенедиктуса Переријуса снови се деле на оне који су проузроковани телесном болешћу, афектом (најчешће афектом страха, мржње или љубави), моћима и лукавством демона [...] и на оне снове које је Бог послао (Јеротић 2003: 246). С тим у вези, знајући већ с почетка приповетке да је главни судија Бог, трећа врста снова примарно отвара подручје несвесног цара Асе у којем се извршава казна. Међутим, поље несвесног се може искључити из поља сна, јер су сведоци у обе стварности исти. Стога, треба говорити о вишем ступњу несвесног, о трансценденталном пољу несвесног, где владају морални закони религије. „Човекова свест осећа да се налази у телу о којем не зна готово ништа[...]. Отуда она не може осећати да је тело идентично са свешћу: тело рађа природа и оно ће се вратити природи, али душа припада трансцендентном свету и вратиће се том свету“ (Фрај 1985: 43). Осећање нове стварности са немогућношћу спознаје самог себе каквог се сећа, меша се са истовременим губљењем идентитета: „О чуда! Ако бих ја био цар, не би ли ме поискали где сам? Него нисам ли у сну цар био када ме овде нико не познаје?“ (Јовановић 2000: 401). „Несвесно је оно поглавље моје историје које је прекривено белилом или испуњено једном лажу: то је цензурирано поглавље. Али истина се може поново пронаћи и најчешће је она већ исписана негде другде“ (Лакан 1983: 40).

Откривање истине и разрешење истражног дискурса се огледа у трпљењу казне цара Асе и самоспознаје кроз детронизацију и телесне муке. „Ко је цар у овом граду?“ (Јовановић 2000: 401) Цар Аса сумња да је он икада био цар, и приликом губљења сопства које је мислио да поседује, он жели да зна ко је цар ако није он. Постављањем овог питања поништава сопствени идентитет Асе као цара. Он није цар. Ако он није цар, онда је сигурно неко други. Када би добио одговор на то питање, не би му значило да сазна ко је, већ да потврди да није он цар.

Али ако позовем онога коме говорим, ма којим именом које сам му наденуо, ја му саопштавам субјективну функцију коју ће он, чак и да би је одбацио преузети да би ми одговорио.

Тад наступа одсудна улога мог властитог одговора, улога коју субјект не прима као што то уме, тек као прихватање или одбацивање своје беседе, већ која ће учинити да он уистину буде признат или поништен као субјект (Лакан 1983: 85).

Према Фукоу, осуђеник је симетрична али изокренута фигура у односу на краља (Фуко 1997: 35). „Цар [...] симболизира оно што представља: царство, власт, владавину, моћ, успјех, превласт, надмоћ интелигенције у свјетовном и материјалном реду“ (Шевалије, Гербран 1987: 71). Довођењем у сумњу своју титулу, цар Аса сам себе детронизује и постаје осуђеник, лишен царске одежде у свој силини стида коју на себи осећа, и који му онемогућава да потражи помоћ упркос великој глади и жеђи: „И стиђаше се упитати кога. И помишљаше поћи кудгод, али се стиђаше поћи због наготе, пошто беше само у једној одећи“ (Јовановић

2000: 401). Детронизацијом цар Аса постаје било ко, будући да га нико не зна и да сумња у сопствено познавање себе, и тиме губи надмоћ, моралну и деспотску. Цар више не суди, њему се суди, а срамота и драма његовог властитог бића у моралном паду постаје већег интезитета, јер цар постаје фигура позоришног ритуала јавног изопштавања.

Дисциплина, према Фукоу, понекад захтева ограђивање простора, издвајање неког места које ће бити специфично у односу на сва остала, затворено као свет за себе (Фуко 1997: 160). Ћубриште ван града, представља маргинализован простор на којем цар Аса издржава своју казну. Његово кретање није ограничено, он може слободно да се креће по граду, али ће приликом сусрета са људима доживљавати телесне муке. Заправо читав град постаје његов затвор, а ћубриште одвојено од града – самица у којој обитава наспрам сјајног затвора и недоступног простора који добро познаје из претходне стварности. Овакав простор у којем се служи казна има своју одређену намену – преваспитавање (В. Фуко 1997: 147), а у случају цара Асе преображаја, индивидуације. Бенгамов Паноптикон, како истиче Фуко, у свом архитектонском облику представља зграду прстенастог облика у чијем средишту се налази кула са великим прозорима, која гледа на унутрашњи део прстенастог здања које је издељено на много ћелија са по два прозора а спољашњи служи за продирање светлости (Фуко 1997: 224). Главно обележје Паноптикона је строга контрола простора, стални надзор у којем се могу наћи болесник, лудак, осуђеник, радник, или ученик, у коме се све види и све препознаје и у којем влада изокренут принцип тамнице – затворити али не лишити светла и не сакривати (в. Фуко 1997: 223–224). Паноптикон у приповеци влада по сличним принципима, цар Аса има слободу кретања, али је под сталним надзором Бога и испитивањима својих сународника. Према Фукоу видљивост је клопка, њега виде али сам не види (Фуко 1997: 224), цар Аса постаје странац и „он жели да буде разуман. Он жели да се ослободи оног изузетног проклетства које га чини странцем у селу“ (Ками 2008: 151). Главни надзорник и праведни иследник у Паноптикону је сам Бог чија оптика обухвата сваки поступак и мисао сваког човека: „Али свевидеће око не остави га да због малих речи пророчких настрада до краја ради оца његовог Давида, који рече: ‘Не видех праведника остављеног’“ (Јовановић 2000: 401). Према Фрају, реч ‘Бог’ ма како велик био број њених референата, практично је језичка неопходност за метонимијско мишљење (Фрај 1985: 33). Бог као трансцендентно поимање вишег, морални кодекс, „симбол традиционалног ауторитета“ (Фрај 1985: 41), поставља Паноптикон у којем се налази цар Аса, и у којем ће се извршити кажњавање и етичко преиспитивање идентитета, што укључује и питање круне цара Асе. ‘Свевидеће око’ уређује сврху Паноптикона у складу са могућношћу осуђеног да се покаје и спозна свој грех.

Хришћански човек способан и од Бога упућен да доживи сопственим, и то свакодневним искуством 'тамну страну' своје грешне природе [...] учи се покајању као опробаном и једино дејственом путу хришћанског човека ка Богу, уласку у 'истинску слободу' (Јеротић 2003: 70).

Бог се у складу са законима Паноптикона у којем се надзорников поглед не види, али и у религијском смислу Бога као неопипљиве, невидљиве, узвишене твари, не приказује, он је више Суд, него Судија, а Суд се не чује већ огледа у судбини која се одвија пред очима осуђеника. „Да ли се Бог уопште скрива? Или се то ми скривамо од Њега као кривац Адам после сагрешења![...] Бог воли да се скрива да бисмо га тражили[...], да бисмо га свуда тражили, јер је Он свуда присутан (Јеротић 2003: 267–268). Деловањем на осуђениково тело, Бог утиче на његову душу у којој је потребно да се разреши унутрашњи конфликт који је створио грех, како се грех не би понављао.

Као да нам наше несвесно подручје – намерно се не усуђујем да овога пута изједначим глас несвесне психе са Божијом поруком – да, и када наша будна свест клоне и уплаши се од нараслих проблема и конфликта које не можемо да решимо, постоји нешто у нама што никад не губи наду и што наговештава блесак светлости у тами (Јеротић 2003: 239).

3.

Превазилажењем срамоте због нагости отпочиње пут индивидуација цара Асе. На почетни корак његове самоспознаје и извршавања казне га наводи Бог пославши му „глад у срце да хтеде земљу јести“ (Јовановић 200: 402) У Фукоовој терминологији, овакав поступак можемо поимати као 'дисциплину' која доводи до односа покорност – корист, у којем се цар Аса потчињава основним физиолошким потребама како би заправо дошао у сусрет са људима и испаштао због свог греха ради спознаје сврхе казне (в. Фуко 1997: 155). Људи са којима се сусреће представљају извршиоце казне али и сведоке у помереној временској равни.

Цар Аса се најпре среће са човеком који плете плот, како би од њега заискао хлеб. Међутим, плетоплотац је цара Асу према изгледу окарактерисао као странца, а самим тим и као ухода: „Ти ниси из овога града, него си ухода из неке незнане земље“ (Јовановић 2000: 402). Маркиран као фигура која вероватно чини незаконите радње, цар Аса није више изложен самоиспитивању, већ и испитивању од другог лица: „И видевши га да нема шта одговорити, позва и друге плетоплетце и испитиваше га ревносно: 'Одакле си? Шта је твоје дело?'“ (Јовановић 2000: 402). Према Лакану, функција језика није да информише, већ да евоцира (Лакан 1983: 84). Питања 'Одакле си?' и 'Шта је твоје дело?', имају улогу да евоцирају социјална питања цара Асе. „Испитивање нај-

боље читује потчињеност“ (Фуко 1997: 209). У немогућности да докаже, цар Аса не призива своју титулу. У својој одсутности, потврђује се губитак Асиног идентитета, он више није цар Аса, није сигуран ни да се зове Аса, без своје царске одеће он је само тело. Цар Аса се креће линијом од неверице, преко спознаје да није оно што је мислио да јесте, до потпуне изгубљености, осећаја одбачености и немогућности да ишта више учини како би сазнао ко је. Без одговора, кривица се потврђује, цар Аса је ухода. Тело које стоји испред једног човека, који је маркиран социјалним положајем као плетоплотац, кажњава ознаку човека којој недостаје опозиција означеног. Тело без идентитета може постати ухода, и потребно га је казнити, како би се спречио његов злочин: „А он немајући шта одговорити, би осуђен. И узевши дрво за плетење, удараху га по телу наневши му тридесет рана“ (Јовановић 2000: 402). Према Фукоу, казна има функцију давања примера. Суштина кажњавања није чулни осет мука и патње, већ идеја о болу, непријатности, незгоди – мучност (Фуко 1997:105). У историјском смислу времена у које бисмо могли сместити приповетку цар Аса, телесне казне су биле примарне приликом кажњавања. Велики број примера налазимо у жанру апокрифа који су означени као мучења, у којем се спектар казни шири до најокрутнијих смртних казни којима су кажњавани људи који су били спремни да страдају зарад хришћанске вере (пример *Мучење светиој Ђорђа Кападокијској*). У средњем веку у којима су се верски текстови преписивали, велики број казни присутан у тим текстовима, као сведочењима борбе за Хришћанство, још увек је задржан и није „нестало тело као главна мета кажњавања“ (Фуко 1997: 12).

У феудализму није постојало кодификовано кривично законодавство, што је доприносило појаву арбитрарности и судске самовоље у изрицању казне. Идеја испаштања, као основном циљу кажњавања, била је придодата идеја застрашивања околине. Извршење прописаних казни изазивало је својом свирепости страх, који је морао бити опомена потенцијалним учиниоцима недозвољених понашања (Илић 2013: 34). Казнени систем Византије познаје пет врста казни: смртну, телесну и новчану казну, конфискацију и прогонство. Смртна казна се најчешће извршавала се одсецањем главе, вешањем, ређе спаљивањем (на пример за издавање војне тајне, убиство сродника) и набијањем на колац (за разбојништво). Најраспрострањеније су телесне казне, попут бичевања и батинања, као и сакаћења – као суровији облик телесних казни (Илић 2013: 39).²

Видевши како га плетоплотац туче, царске слуге које су туда пролазиле су уочиле да је цар Аса обрзан и да је Јеврејин, спашавају га од рањавања „рекавши му: ‘Пошто си се коцкао на игралишту од сада буди непорочан’ (Јовановић 2000: 402). Цар Аса остаје мучен глађу и жеђу,

2 Преузето из мастер рада *Историјски развој друштвене реакције на криминално понашање*, Аните Илић, под менторством проф. др Миомира Костића, Правни факултет у Нишу, 2013.<http://www.prafak.ni.ac.rs/files/master-radovi/anita-ilic.pdf>, преузето 12.05.2017. 13:30

на ђубришту, као Јеврејин и коцкар. 'Изокренути' цар, бива истучен и испитан и потом одлази да упита ко је на царском престолу. Измучени и осрамоћени цар долази до кључне тачке свог осећања апсурда: „Ето већ ћу скончати од глади и жеђи и батинама бијен и измучен. Нећу ићи да молим или да питам за цара, пошто већ разумех да нисам био цар. Други је на престолу, а шта сам ја био не знам!“ (Јовановић 2000: 403) „Време је прави извршилац казне“ (Фуко 1997: 123). С тим у складу, Бог казну обликује као искушење које ће трајати три дана и три ноћи, у умереној временској димензији, или вишој трансцендентној свести. Али за цара Асу појам времена је угрожен, јер он не може да сведочи да ли је прошло време којег се сећа стварност или сан, он упада у стање неизвесности у којем не може да појми време. „Апсурд ми разјашњава следеће питање: не постоји сутра (Ками 2008: 70). „[...] Баца се ка на крају прихваћеном оклопу отуђујућег идентитета, који ће својом крутом структуром обележити сав ментални развој јединке“ (Лакан 1983: 19). Цар Аса прихвата празнину свог бивства, и како би преживео у физиолошком смислу, он одлучује да постане свој двојник, али да не буде 'порочан', већ да добије своје ново социјално одређење радом, како не би био странац у граду. Према Лакану, довољно је стадијум огледала схватити као поистовећивање, у пуном смислу који анализа даје том термину: тј. као преображај који се збива у субјекту кад усваја слику – њена је предодређеност за тај фазни ефекат довољно назначења употребом, у теорији, латинског термина *imago*. Тај облик поставља инстанцу Ја (*moi*), пре његовог 'друштвеног одређења на линији фикције' (Лакан 1983: 6–7). Цар Аса одлази код штављача коже како би радио, преузимајући улогу некадашњег царског слуге када штављач назре његову другост у изокренутом идентитету човека који више није цар: „Личиш ми на неког, али не одговараш сасвим. Твоје лице и изглед нису за ову вештину, али обличје твоје подобно је људима високог рода. Реци ми одакле си и из ког народа си. А време твоје већ је минуло да се учиш овој вештини“ (Јовановић 200: 403).

Изгледа да је огледална слика праг видљивог света, ако поверујемо распореду у огледалу који представља халуцинаторно и сновито 'Imago нашег тела', било да су посредни његове индивидуалне црте тј. његове слабости или његове објективне пројекције, или да запажамо улогу машинерије огледала у појављивању *двојника* у којем се испољавају психичке реалности, уосталом хетерогене (Лакан 1983: 7).

У узалудном отимању цара Асе од претходног идентитета покушавајући да прихвати своје окружење и постојање у таквом окружењу као једино могуће, остаје неподобан, јер услед задовољења својих физиолошких потреба глади и жеђи од наличја царског рода постаје неко ко „много једе и пије“. Поновно бива изложен испитивању порекла: „Поуздано испитавши послаћу га одакле и дође [...]. Ако ми не кажеш одакле си, предаћу те у народну тамницу. И повредивши га, изгна га из

града као коцкара. Бојећи се Бога не предаде га у тамницу, а познаваше се да је Јеврејин“ (Јовановић 2000: 404). Према Фукоу, градација патње, одређена количина патње, врста телесног мучења, квалитет, интезитет и трајање бола зависе од тежине кривичног дела, а личност кривца и друштвеног статуса његових жртви, и мучење је део ритуала чији је циљ срамоћење (Фуко 1997: 42). Измучен ранама од батина, испитивањима, детронизацијом, цар Аса је градацијски постајао осуђеник, маргинализована личност чији се круг испаштања греха затвара са могућношћу да буде и заточен у тамници. Самим тим се поништава статус изгубљеног идентитета, јер изолацијом и заточењем „преступник постаје неко кога треба упознати“ (Фуко 1997: 312), чиме се подручје несвесног затвара, јер се цар Аса буди из сна, и препознаје себе у царском облику, истрпевши казну. „Повратак на свест, бег изван свакодневног сна представљају прве покрете апсурдне слободе. Али циљ је била егзистенцијална проповед, и са њом онај духовни скок који у суштини измиче свести“ (Ками 2008: 71).

„И видевши цара, свештеник умуче, јер га се уплаши пошто беше заповедио да се истргну ови редови и да не буду у цркви“ (Јовановић 2000: 404). Призвуком речи ‘цар’ враћа се титула цара Асе не само као социјално обележје, већ као обележје преображене личности која је спознала свој грех и разрешила унутрашњи конфликт који је почивао на мизогинији. „Али Бог га не остави да до краја пострада него учини да на њега наведе промену којом још више потврди пророчке речи“ (Јовановић 2000:406). Вративши се на своје престо и у сопствену стварност из апсурдне свести о свом идентитету, цар Аса више није осуђеник, већ постаје иследник, који позива сведоке његовог осуђеничког живота. Својим исказима, сведоци покушавају да што више окриве странца, не знајући да тиме криве свог цара којем сведоче.

Сведок 1: „О царе, ми га хтедосмо одвести у тамницу док не испитамо одакле је, али дошавши слуге царства ти, пустише га рекавши: ‘Ми знамо да је невин и да је Јеврејин као и ми.’“ (Јовановић 2000:405)

Сведоци 2: „Пустисмо га рекавши му: ‘Више се не коцкај! И отишавши седе на ђубриште због топлоте, јер беше наг.’“ (Јовановић 2000: 405)

Сведок 3: „Дође неки коцкар у доњој одећи распитујући сео цару и његовом имену. Истукавши га довољно, истерах га ван“ (Јовановић 2000: 405).

Сведок 4: „И заплака жена и рече ми: ‘Шта ће ми напаст ова? Како је овај човек, који је дошао без хаљина нечист и смрадан! Како поједе хлеба за осам мужева! Он ми није потребан у дому мом. ‘ А ја га узех и истукавши га као коцкара, истерах га ван. И мислим да ноћиваше на ђубришту, јер беше наг. А сад не знам где је“ (Јовановић 2000: 405–406).

Својим сведочењима сведоци оживљавају „сећање на бол“ (Фуко 1997: 105) цара Асе, потврђујући постојање друге стварности у којој је спознао удаљавање од Бога и претрпео последице изbacивања стихова потврђујући њихово значење поступцима сведока и поступцима

извршилаца казне доказујући да грех настаје услед хвалисања својом мудрошћу, силином и богатством, јер је пролазност друга страна ових инстанци. Категорија пролазности живота се огледа у личности цара Асе након буђења (душе). Спознајом истинитости спорних исказа због којих је кажњен цар Аса стиче искуство које утиче на његов даљи развој идентитета. Развој идентитета обухвата дубље осећање вере која се преноси писаном речју, и представља сведока њене свевремености. Самим тим, само разумевање до којег долази цар Аса, повезује га са Богом, али Асе као човека, не као цара. Укидањем титуле, хуманизује се вредност сваког појединца. Сви људи су једнаки пред Богом, и ниједан човек није значајнији од било ког другог човека. Према Јеротићу, што је дубље и искреније хришћански човек доживео свој лични пад као грех, дубљи је и искренији његов вапај Богу да га Он ослободи 'тијела смрти ове' ('Ја, јадни човјек! Ко ће ме избавити од тијела смрти ове?' – из Посланице Римљанима апостола Павла), слутећи, или се већ личним опитом уверавајући да сам, својим напором и вољом, не може да победи зло у себи (Јеротић 2003: 70).

4.

Истражни дискурс у приповеци *Цар Аса* је заснован на елементима етичког самоиспитивања, које обухвата неопходни морални пад цара, како би дошло до спознаје суштине живота и вере. Цар Аса је кажњен измештањем у сферу надсвесног, у којем под надзором 'све-видећег ока', цар Аса прелази пут од изгнанства, преко телесних казни, социјалног изопштавања и осуђивања, до коначне спознаје приликом буђења. Испаштање греха се посматра као индивидуација цара Асе, који ће преко детронизације dospети до праве сврховитости своје круне, која је у складу са етичким приближавањем Богу. Цар Аса као старозаветна личност, приказује својим трпљењем модел искушеника, који својом издржљивошћу и спознавањем суштине вере прелази пут преображаја. Због претеране гордости и снажног осећаја мизогиније, цар Аса губи свој прави пут човека који живи и дела у складу са вером. Губећи из вида правоверни начин живота, транспонује се из улоге цара у улогу отпадника. Овакво контрастирање илуструје његову кривицу. Бог му суди у оноликој мери колико мисли да је довољно да Аса дође до истинског покајања. Његова спознаја је приказана у виду буђења. Када је Бог сматрао да је довољно времена прошло како би Аса схватио своју кривицу, кажњавање је испунило своју дидактичко-моралну улогу – цар је ипак само човек, и не може да суди другом човеку пред Богом.

Извори

Јовановић 2000: Т. Јовановић, *Сџара српска књижевности, христоматија*, Београд, Крагујевац: Филолошки факултет, Нова светлост;

Литература

Бошковић 2004: Д. Бошковић, *Иследник, сведок, прича: истражни постојци у Пешчанику и Гробници за Бориса Давидовича Данила Киша*, Београд: Плато.

Илић 2013: А. Илић, *Историјски развој грушћивене реакције на криминално понашање*, мастер рад под менторством проф. др Миомира Костића, Правни факултет у Нишу, <<http://www.prafak.ni.ac.rs/files/master-radovi/anita-ilic.pdf>> преузето 12.05.2017.

Јеротић 2003: В. Јеротић, *Изабрани ољеди*, Београд: Српска књижевна задруга.

Ками 2008: А. Ками, *Миш о Сизифу*, Београд: Paideia.

Лакан 1983: Ж. Лакан, *Сјиси*, Београд: Просвета.

Фрај 1985: Н. Фрај, *Велики код(екс), Библија и књижевности*, Београд: Просвета.

Фуко 1997: М- Фуко, *Надзирајући и кажњавајући, рођење зајвора*, Београд: Просвета;

Шевалије, Гербран 1987: Ж. Шевалије, А. Гербран, *Рјечник симбола*, Загреб: Накладни завод МХ.

Jelena Đ. Vesković / ETHICAL RE-EXAMINATION OF IDENTITY IN EMPEROR ASA

Summary / The paper will aim to analyse *Emperor Asa*, a short story belonging to medieval translational literature in which the main motif is the expiation of sin. Sin occurs due to the emperor's misogynist tendencies towards the verses from the holy books that were written by a woman and his omitting them. Due to desecrating the holy books, Emperor Asa will be subjected to consequences of such a sinful act – through the movement within the time dimension in the alternative reality (of the dream), he will lose his title and find himself in a landfill dressed in rags. Through hunger, thirst, nakedness, and constant condemnation by the people he encounters, Emperor Asa will self-examine his identity and the uncertain reality in which he is located. The investigative discourse in this work is seen in the discursive elements of interrogation, evidence, presenting facts within the testimonies of witnesses, punishment, and realisation of guilt.

Keywords: emperor, shame, punishment, God, sin, identity, investigative discourse

Примљен: 15. јуна 2017.

Прихваћен за штампу марта 2018.